

Att använda erfarenheter utanför ordinarie utbildningskontext

Studentens utveckling mot professionell kompetens

Tina Eriksson Sjöo, Carina Sild Lönroth, Lena Rubinstein Reich

Malmö högskola

Tina.Eriksson-Sjoo@mah.se
[Carina.Sild-Lönroth@mah.se](mailto:Carina.Sild-Lonroth@mah.se)
Lena.Rubinstein-Reich@mah.se

Sammanfattning

Projektets övergripande idé var att stödja studenters lärande genom att använda deras erfarenheter från förvärvsarbete eller föreningsverksamhet för att utveckla empatisk förmåga, perspektivtagande och värderingsförmåga. Avsikten var att bidra till utveckling mot professionell kompetens i lärar- och socionomutbildningarna.

Projektet genomfördes i ett antal seminarier i socionom- respektive lärarutbildningen samt med en grupp högskolestudenter i Näktergalen mentorsverksamhet. Utgångspunkten för dessa seminarier var studenternas nedskrivna personliga berättelser från en situation/ett möte som väckt starka känslor positiva eller negativa. Berättelserna i jagform berättades, diskuterades och skrevs om från ett annat perspektiv – återberättades, bearbetades och kopplades till den kommande professionen.

Den narrativa metoden och perspektivtagande visade sig betydelsefulla för att stärka studenters kompetenser inom området värderingsförmåga och förhållningssätt.

Nyckelord: Socionomutbildning, Lärarutbildning, Arbetslivserfarenhet, Empatisk förmåga, Professionell kompetens, Perspektivtagande, Värderingsförmåga, Narrativ metod.

Abstract

Interpersonal competences, empathy, perspective taking and ability to make judgements are examples of important parts of teachers' and social workers' professional competences. The pedagogical idea of this project was to develop such competences using experiences students acquire outside ordinary higher education while working temporarily or being active in organizations like youth clubs, the scouts etc. Eight groups of students (from teacher education, social work education, and a mentoring program called Näktergalen) participated in the project, each with their own faculty leader. Students wrote and told a story deriving from a personal experience, rewrote and retold it from the perspective of another in the story, discussed together different perspectives and alternative outcomes, and also acted out the stories in forum plays.

Key words: "Interpersonal Competence", "Consciousness raising", "Values clarification", "Social experience", "Experiential Learning", "Teacher Education", "Social Work Education".

Innehållsförteckning

Introduktion.....	4
Syfte	5
Metod	5
Spridning av projektet	8
Resultat.....	9
Från erfarenheter till berättelser till kompetensutveckling	10
Betydelsen för professionell kompetens	11
Breddad rekrytering.....	11
Bedömning	12
Diskussion och slutsatser	12
Referenser.....	14
Projektorganisation Bilaga 1	15

Introduktion

Detta är ett pedagogiskt utvecklingsprojekt som handlar om att tillvarata och använda studenters arbetslivs- och föreningslivserfarenheter på ett sätt som stödjer deras lärande inom områden av vikt för det yrke de utbildar sig till. Att utveckla ett empatiskt och etiskt förhållningssätt, förmåga att ta den andres perspektiv och en medvetenhet om egna fördomar är exempel på förmågor och förhållningssätt som ingår i t ex lärares och socionomers professionella kompetens.

Vi fick idén från erfarenheterna av Näktergalen mentorsverksamhet (Sild Lönroth, 2007, www.mah.se/naktergalen) vid Malmö högskola. I denna verksamhet medverkar studenter från olika områden inom Malmö högskola som mentorer för var sitt skolbarn. Näktergalens grundidé är ömsesidig nytta. Utvärderingar (Fresko & Wertheim, 2001; Rubinstein Reich, 2001; Sild Lönroth, 2007) visar att den relation som utvecklas mellan mentor och barn tycks för mentorn/studenten ge erfarenheter och kompetenser utöver vad den vanliga högskoleutbildningen kan erbjuda, bl a ökad empatisk förmåga och kommunikativ kompetens. Frågan var om även andra erfarenheter kunde användas med samma resultat? Vi genomförde en inventering med hjälp av enkäter till och fokusgruppsintervjuer med ett urval studenter vid Malmö högskola år 2006 (Eriksson-Sjöo, Sild Lönroth & Rubinstein Reich, 2006). Den visade att blivande lärare och socionomer hade tämligen omfattande arbetslivs- och föreningslivserfarenheter inte minst från social och pedagogisk verksamhet, t ex. scout- eller idrottsledare, behandlingsassistent, aktiviteter i frivilliga organisationer men att dessa erfarenheter inte på något sätt tillvaratogs i utbildningarna.

Ett antagande var att sådana erfarenheter bättre skulle kunna tillvaratas och användas för att nå utbildningsmål relaterade till värderingsförmåga och förhållningssätt. Det handlar om metoder för hur målen ska nås, en fråga som också aktualiserats i samband med Bolognaprocessen (Svensk författningssamling, SFS 2007:129). Lärar- och socionomutbildningarna tenderar att, som en följd av den ökade akademiseringen och krympande ekonomiska resurser, ge för lite utrymme åt dessa mål samtidigt som Bolognaprocessen ställer krav på lärandemål som hänför sig till värderingsförmåga och förhållningssätt, bedömning av dessa och en tydliggjord progression från grund- till avancerad nivå och mellan kurser.

En annan utgångspunkt i projektet handlade om breddad rekrytering. Studenter med akademiska erfarenheter bakom sig har ofta ett försprång i sina studier i fråga om skrivande och reflekterande. Att tillvarata studenters icke akademiska meriter (arbetslivs- och föreningslivserfarenheter) och ge dem bekräftelse på att dessa erfarenheter är viktiga som grund för reflektion och utveckling mot professionell kompetens var en av våra idéer. Detta skulle kunna vara ett sätt att utveckla utbildningens innehåll och uppläggning så att den stödjer lärande för studenter från t ex. studieovana miljöer och skulle därigenom kunna bli ett bidrag till breddad rekrytering.

Projektets pedagogiska idé tar stöd i att vi ser lärandet som en process baserad i konkreta upplevelser. Erfarenheter är genom upplevelser förvärvat kunskap eller färdighet. Tidigare kunskaper konfronteras med nya erfarenheter och påverkas (Hellertz, 2004; Kolb, 1984). En tanke var att använda en narrativ metod, dvs. på något sätt använda studenternas personliga erfarenheter till berättelser. Det innebar att studenterna skulle skriva berättelser om händelser/situationer som de varit med om och som väckt känslor, hämtade från deras arbetslivs-

föreningserfarenheter, eller mentorserfarenheter från Näktergalen. Dessa skulle sedan presenteras och diskuteras i lärarledda seminariegrupper.

Vi har inspirerats av de kanadensiska forskarna Clandinin och Connelly (1999; 2000; Keats Whelan et. al., 2001) som under många år har studerat lärares kunskap uttryckt i begreppet "personal practical knowledge" baserat i vad de kallar "narratives of experience". När Clandinin och Connelly lät lärare berätta, återberätta och återuppleva sina egna berättelser så visade det sig att de oftare relaterade till identitet än till kunskap. De tycktes ställa sig frågor som "Who am I in my place in the school?" "Who am I in my children's stories?", "Who am I in my parents' stories" (Connelly & Clandinin, 1999, s 3). Med utgångspunkt i bland annat Bateson har Clandinin och Connelly utvecklat begreppet "stories to live by" som ett sätt att förstå hur kunskap, kontext och identitet är relaterade och kan förstås narrativt. Frågan i projektplaneringen var om även våra högskolestudenters erfarenheter kunde omvandlas till berättelser som kunde fungera som "stories to live by"?

Croona (2003) tar upp ytterligare en aspekt på berättelser. Hon utgår från sjuksköterskestudenter och menar att genom att lyssna till andra, berätta själv och själv bli lyssnad till skapas en fördjupad förståelse för en själv och andra. Att gemensamt ställa frågor och samtidigt vara öppen för att det kan finnas många olika svar väcker engagemang, respekt och ansvarstagande. Samhandlingen med andra ses som grundläggande för att kunna ta "den andres" perspektiv med utgångspunkten att "tänka på sig själv som vore man den andra". Denna sorts lärande banar enligt Croona vägen till förståelse av människors livshistoria och gagnar inte bara det egna självets utan kan även gynna den professionella utvecklingen.

Att arbeta med studenternas berättelser i grupp, i seminarieform, ingick, som tidigare nämnts, i vår projektplanering. Seminarierna skulle byggas upp kring "Att lyssna till andra", "berätta själv", "bli lyssnad till" och "stories to live by".

Syfte

Det huvudsakliga syftet är att utveckla en metod som tillvaratar och utvecklar studenters erfarenheter utanför den reguljära utbildningen på ett sätt som stödjer deras lärande inom områden av vikt för det yrke de utbildar sig till. Särskilt fokus läggs på lärandemål som "att visa självkännedom och empatisk förmåga". Detta lärandemål finns i examensordningen för flera professionsutbildningar, bland annat socionom- och lärarutbildningen under rubriken Värderingsförmåga och förhållningssätt.

Metod

Sammanlagt åtta studentgrupper på Malmö högskola deltog i projektet, två lärarstudentgrupper, två socionomstudentgrupper och fyra mentorsgrupper i Näktergalen. Varje studentgrupp hade en högskolelärare som handledare.

Sex jämförbara grupper till ovanstående valdes ut som kontrollgrupper för utvärderingen men dessa ingick för övrigt inte i projektet.

Lärarstudentgrupperna omfattade 13-15 studenter per grupp. De deltog under termin två och tre, i grundläggande lärarutbildning. Projektet ingick i kursernas ordinarie struktur.

Socionomstudenterna var nio studenter per grupp. De deltog under sin fjärde och femte termin i grundläggande socionomutbildning. Projektet ingick i utbildningens ordinarie reflektionsgrupper, som är en del av socionomutbildningen under terminerna fyra, fem och sex. I reflektionsgrupperna byts handledare efter varje termin, vilket också skedde i detta projekt.

Mentorsgrupperna Näktergalen bestod av 5-6 studenter per grupp. De deltog i projektet som en del i ordinarie handledningstillfällen under sitt mentorsår. Mentorerna var högskolestudenter från olika utbildningar på Malmö högskola. En koordinator och en verksamhetsansvarig ledde dessa fyra grupper.

Projektet var organiserat i projektledning, projektgrupp och extern utvärderare. Projektledningen bestod av tre högskolelärare från respektive Näktergalens mentorsverksamhet, lärarutbildningen och socionomutbildningen. Projektgruppen bestod i sin tur av samtliga handledare inklusive de tre projektledarna (bilaga 1). Projektgruppen hade möten ca en gång i månaden under hela projektperioden. Det var det fortlöpande projektets nav, där skedde planering, metodutveckling, och konstruktion av utvärderingsinstrument.

Projekttiden varade från oktober 2006 till augusti 2008 med en inledande planeringsperiod under oktober till december 2006. Projektledningen planerade då tillsammans med projektgruppen och den externa utvärderaren seminariegruppernas arbete, utvärderingen och utvecklade den pedagogiska idén. Utvärderingsinstrument utvecklades och projektgruppen beslutade bland annat hur dokumentationen av seminarieträffarna skulle ske.

Studentgrupperna deltog i ett antal seminarier under vårterminen och höstterminen 2007. Nedan följer en översikt över seminarierna.

Period 1 Jan – maj 2007

Deltagande grupper: socionomstudentgrupp 1, 2, lärarstudentgrupp 1, 2 samt mentorsgrupp 1, 2, 3, 4

Introduktionsmöte	Berättelseuppgift introduceras. Enkät besvaras.
Seminarium 1	Berättelserna presenteras och diskuteras
Seminarium 2	Berättelser forts.
Seminarium 3	Återberättelser (perspektivbyten)
Seminarium 4	Återberättelser (perspektivbyten) forts. Enkät besvaras

Period 2 Sept – dec 2007

Deltagande grupper: socionomstudentgrupp 1, 2 och lärarstudentgrupp 1, 2

Seminarium 5	Nya berättelser ökad yrkesanknytning
Seminarium 6	Nya berättelser forts. samt återberättelser (perspektivbyten) Utbyte av berättelser mellan lärar- och socionomstudenter
Seminarium 7	Forumspel på utvalda berättelser
Seminarium 8	Rollspel, övningar, diskussion om bedömning Enkät besvaras

Samtliga seminarier varade i genomsnitt 2-2.5 timmar. På introduktionsmötet fick studenterna muntlig information om projektet och en skriftlig instruktion med följande text om hur berättelseuppgiften skulle skrivas.

”Du ska till nästa gång skriva en kort berättelse om en situation eller händelse som du varit med om. Situationen/händelsen ska handla om dig i förhållande till en eller flera andra människor. Den ska ha inträffat i sammanhang när du t ex arbetat (även tillfälliga arbeten, sommarjobb), deltagit i föreningsverksamhet, varit idrottsledare osv. Det ska vara en händelse som du minns eftersom den väckte starka känslor, positiva eller negativa. Den kan ha hänt nyligen eller för flera år sedan. Det kan handla om ett dilemma. Det kan också vara en situation som från början gjorde dig orolig/osäker/nervös men som du sedan kunde hantera. Skriv en berättelse till nästa gång om den av dig valda händelsen/situationen omfattande cirka ½ - 1 datorskriven sida. Börja med att tala om i vilket sammanhang detta inträffade, Var? När? Vilka personer, vad gjorde du där? Sedan skriver du så konkret som möjligt om vad som hände och hur du kände dig. Skriv om dig själv i jag-form. Det kan gärna vara en händelse som aktualiserats eller som du kommit att tänka på sedan du började sin utbildning. Det är inte viktigt hur du skriver men dina anteckningar ska vara ett stöd när du ska berätta på seminariet”.

Vid seminarium 1 (och 2) presenterade studenterna var och en sin berättelse och seminarieledaren presenterade även en berättelse. Varje berättelse kommenterades av övriga gruppdeltagare och diskuterades i gruppen. Till seminarium 3 fick studenterna i uppgift att göra ett perspektivbyte, skriva om berättelserna från en annan persons perspektiv, även här i jag-form. De omskrivna berättelserna presenterades och kommenterades en i taget. Berättaren tillsammans med gruppen reflekterade också över varför en viss person valts för perspektivbytet. Seminarieledarens uppgift var att uppmärksamma berättaren på att vad den valda personen tänkte och gjorde, kunde ge olika konsekvenser för hur berättelsen avlöpte. Seminarieledarens uppgift var också att i seminarierna anknyta till det kommande yrket. Graden av yrkesanknytning ökades successivt och kom att se olika ut i de olika grupperna.

Uppläggningsen under period 1 var tämligen likartad i alla grupperna men under period två var den mer varierad. Under seminarieperiod 2 deltog inte de studenter som varit mentorer. De hade avslutat sitt mentorskap. Period 2 inleddes med ett möte där studentrepresentanter för socionom- och lärarstudentgrupperna deltog och tillsammans med projektgruppen planerade återstående fyra seminariegruppsstillfällen. Eftersom studenterna tyckte att det hade varit givande med berättelserna och perspektivbytena föreslog de att göra om samma sak men med nya berättelser. En annan idé som väcktes på planeringsmötet var att arrangera ett möte mellan lärar- och socionomstudenter för utbyte av berättelser och därmed kanske få nya perspektiv från en annan yrkesgrupp. Att vidareutveckla berättelser till forum- och rollspel var andra förslag.

Seminarieledarna dokumenterade varje seminarium. Dokumentationen följde en viss mall. Före varje seminarium skrev seminarieledaren utifrån frågor som: Vad är planerat? Vilka är lärandemålen? Efter seminariet skrev seminarieledarna minnesanteckningar med utgångspunkt i frågor som: Vad hände? Hur var aktiviteten bland studenterna? Uppnåddes lärandemålen? Hur gick det i förhållande till det planerade? Hände något oväntat?

All dokumentation skrevs på engelska eftersom kommunikationen med den externa utvärderaren skedde på engelska.

En tämligen omfattande utvärdering planerades. En extern utvärderare, professor Barbara Fresko, Beit Berl Academic College i Israel, knöts till projektet eftersom hon hade lång erfarenhet av utvärderingsforskning och även av forskning om mentorsverksamhet och högre utbildning. Dessutom var fördelen med en extern utvärderare att få ett utifrånperspektiv och därmed nya infallsvinklar på projektet. Utvärderingsinstrumenten kom att omfatta olika delar,

både kvalitativa och kvantitativa och gavs till studenter som deltog i seminariegrupperna, studenter som inte deltog utan fungerade som kontrollgrupp samt seminarieledarna. Följande utvärderingsinstrument användes:

1. Enkät angående studenternas arbetslivs- och föreningserfarenheter (före period 1)
2. Enkät - studenternas värdering av seminarierna samt självskattning av vad de lärt sig (vid två tillfällen efter period 1 och period 2)
3. Egenskattning av empatisk förmåga, perspektivtagande och självförtroende (vid tre tillfällen före period 1, efter period 1 och efter period 2)
4. Seminarieledarnas dokumentation av samtliga seminarier och dokumentation av samtliga projektgruppsmöten.
5. Enskilda intervjuer med samtliga seminarieledare (efter period 2)
6. Fokusgruppsintervjuer med studentgrupper (efter period 2)

För mer detaljerade information hänvisas till utvärderingsrapporten (Fresko, 2008).

Spridning av projektet

En referensgrupp (bilaga 1) bestående av två utbildningsledare för lärar- respektive socionomutbildningen knöts till projektet. Referensgruppens uppgift var att kritiskt reflektera över projektet men också diskutera dess relevans för andra delar av utbildningarna på Malmö högskola.

I slutet av projektperioden genomfördes ett endags utvecklingsseminarium med inbjudna deltagare (bilaga 1), som var ett antal i förväg utvalda högskolelärare från andra högskolor och universitet i Sverige. De hade erfarenheter av liknande projekt och kom från socionom- eller lärarutbildning. Syftet med utvecklingsseminariet var att pröva projektidéerna mot utomstående egna erfarenheter. Projektet presenterades även internt på Malmö högskola, i form av workshops för personal på Hälsa och Samhälle respektive Lärarutbildningen.

Projektet har även presenterats på flera konferenser, både nationellt och internationellt:

- *Developing Teachers' Professional Competences through Experiences Acquired outside Ordinary Higher Education*, Paper presenterat på Ninth European Conference Citizenship Education in Society, 24-26 maj 2007, Montpellier, Frankrike (paper publicerat i konferensproceedings och Muep)
- *Developing Professional Competences through Building Narratives of Life Experiences*. Paper presenterat på internationell lärarutbildningskongress "Teacher Education at Crossroads", Beer Sheva, Israel, 25-27 juni 2007.
- *Building Narratives of Experience to Develop Interpersonal Professional Competences*. Paper presenterat på AERA (American Educational Research Association) årliga kongress i New York, 24-28 mars 2008.
- *Studenters utveckling till professionell kompetens. Att använda erfarenheter utanför ordinarie utbildningskontext*. Nu2008 Lärande i en ny tid. Samtal om undervisning i högre utbildning. Kalmar, 7-9 maj 2008.
- *Nurturing Professional Interpersonal Competences using Narratives Derived from Personal Experience*. Paper presenterat på årlig ATEE (Association of Teacher Education in Europe)-konferens i Bryssel, Belgien, 23-27 augusti 2008.
- En referee-granskad artikel publicerad 2008 på hebreiska i tidskriften "Al Hagova" nr 7 Journal on Teaching in Higher Education. Den engelska titeln på artikeln är *Developing Social Competencies among Students of Helping Professions through the Use of Narratives: An Experimental Project in Sweden*.

På de olika konferenserna fick projektet överlag positiva kommentarer. Att använda sig av narrativa metoder hade många erfarenheter av. Perspektivbytet och att studenternas arbetslivs- och föreningslivserfarenheter användes kommenterades däremot av flera som det unika i detta projekt. Någon var fascinerad av tanken på att vända studenternas extraarbete vid sidan av sina studier från betraktat som negativt till användbart i den pågående utbildningen.

Resultat

I denna del sammanfattas projektets resultat och några nyckelfaktorer i metoden presenteras och diskuteras. En fullständig resultatredovisning av projektet finns i Barbara Freskos utvärderingsrapport "Developing Interpersonal Competences Using Narratives Derived from Personal Experiences." (Fresko, 2008).

Utvärderingen (Fresko, 2008) visar att studenterna generellt sett var mycket nöjda med seminarierna. De tyckte att det hade varit positivt att skriva berättelsen och dela den med de andra i gruppen. Även perspektivbytet fungerade mycket bra och de upplevde att tillvägagångssättet hjälpte dem att vidga det egna perspektivet. Speciellt givande tyckte de att det var att höra de andras berättelser, att bli delaktig i en annan persons liv och historia samt att dela denna erfarenhet i ett slutet gruppssammanhang. Genomgående skattade studenterna stämningen i gruppen mycket positiv. Studenter i samtliga grupper kommenterade att utbytet av berättelser förde med sig en känsla av intimitet mellan gruppdeltagarna vilket gjorde det lättare att både ge och ta emot kommentarer och reflektioner utifrån den egna berättelsen.

Självkänedom, empatisk förmåga och perspektivtagande var några av de kompetensområden projektet skulle bidra till att utveckla hos studenterna. I studenternas egna skattningar av dessa förmågor framkom att projektet hade hjälpt dem att se och förstå situationer från andra perspektiv än det egna, att de har lärt sig mer om sig själva och att de lärt sig nya saker relaterade till det kommande yrket. Ett exempel är en av mentorerna som utbildade sig till lärare. Hon var mentor för ett blygt barn och sade följande om perspektivbytet och vad hon lärt sig som framtida lärare: "Det förhållningssätt jag har haft till blyga barn förstår jag kan upplevas av barnet som kränkande. Som lärare ska jag komma ihåg att inte pressa ett barn".

Seminarierna hade gett högskolestudenterna värdefull kunskap, främst relaterat till att "ta den andres perspektiv" om hur de interagerade med andra, att det finns olika möjliga och ofta varierade lösningar till alla situationer samt hur deras eget beteende på verkar andra.

Under period 2 (seminarierna 5-8) planerades efter studentrepresentanters önskemål ett utbyte av berättelser mellan lärar- och socionomgrupperna och att i seminarierna arbeta med kompletterande metoder som forumspel/övningar/rollspel. De studenter som deltog i forumspel och/eller rollspel upplevde att dessa hade varit både roliga och gett en ytterligare dimension som bidrog till en ökad förståelse av andra.

Den kritik som framkom var att socionomstudenterna tyckte att det under den andra terminens seminarier blev för mycket repetition av termin 1 och i en av grupperna hade strukturen varit något otydlig. Mentorerna i Näktergalen tyckte att seminarierna skulle ha startat tidigare på året och innehållit fler möten. Lärarstudenterna, vilkas gruppstorlekar var större än övriga, tyckte grupperna var för stora och att mindre grupper hade blivit mera effektiva. De tyckte också att seminarietillfällena kunde ha legat tätare i följd. Det fanns en överensstämmelse i att utbytet av berättelser mellan lärar- och socionomstudenterna under den andra terminen inte varit speciellt fruktbart utan mera hade bidragit till frustration och varit slöseri med tid.

Från erfarenheter till berättelser till kompetensutveckling

I en analys av projektet framträder några komponenter som särskilt betydelsefulla för att studenterna med hjälp av erfarenheter omsatta i berättelser som de delar med varandra ska utveckla professionell kompetens:

- En händelse baserad i egna erfarenheter och upplevelser.
- Berättelsens kvalitet; en berättelse som berör och är i förväg nedskriven.
- En fast seminariegrupp med ca 6-8 studenter och en seminarieledare.
- Tillräckligt utrymme för varje berättelse så att den blir ordentligt belyst.
- Lyssnandet på andras berättelser och diskussionen av dem.
- Perspektivbytet i berättelsen.

Berättelserna måste vara baserade i egna erfarenheter och upplevelser. Det är inte oväsentligt vilken situation/händelse man väljer att berätta om. Den kan gärna innehålla ett dilemma, vara berörande så att gruppen engageras. Uppmaningen var att berättelserna skulle utgå från egna erfarenheter i arbets- eller föreningslivet.

Berättelserna sätter i första skedet igång en process hos varje student där de tänker igenom sitt livs olika erfarenheter och gör ett val av en händelse som väckte starka känslor, positiva eller negativa. En student uttrycker det så här om valet av händelse: "... händelsen berörde mig väldigt mycket och hade fastnat i mitt huvud ända sedan jag var med om den och scenariot hade spelats upp i mitt inre ett flertal gånger." Det visade sig dock att händelserna inte får vara alltför starkt känslomässigt laddade eftersom övriga gruppen kan bli illa berörd och den som berättar kan efteråt ångra sig. Det måste vara en balans i att det är något som engagerar men samtidigt inte är alltför laddat. Å andra sidan fanns berättelser som var alltför neutrala och som en student uttryckte det: "En del berättelser berörde mig inte". Det visade sig också att berättelserna i en seminariegrupp inte skulle vara alltför likartade vad gäller dilemma och problem som händelserna speglade. Oliktartade berättelser bidrog till mer givande gruppdiskussioner.

När studenterna skriver den valda händelsen/situationen i form av en berättelse sätts en process av återupplevande igång. Att skriva ner berättelsen visade sig vara viktigt för kvaliteten i berättelsen. I lärarstudentgrupperna skrev inte studenterna ner sin berättelse andra omgången och den blev då mindre genomtänkt. Det visade sig också vara viktigt att ge tydliga instruktioner, både skriftliga och muntliga till hur berättelsen skulle skrivas.

När studenten delger sin berättelse i gruppen så sker en ny återupplevelse. Hur gruppen tar emot berättelsen och diskuterar den ger nya perspektiv på berättelsen för studenten som berättar. Croona (2003) talar om "samhandling", dvs genom att lyssna till andra, berätta själv och själv bli lyssnad till ger det en fördjupad förståelse för vem man är, hur man tänker och agerar. Studenterna framhöll betydelsen av att få lyssna på andras berättelser och själv bli lyssnad till. Gruppen i sig hade stor betydelse på flera sätt. Studenterna i alla grupperna framhöll att atmosfären i grupperna varit stödjande och trygghetsfrämjande. Här aktualiserades att gruppen inte fick vara för stor eftersom varje berättelse behövde få tillräcklig tid. 6-8 studenter per grupp verkade vara idealiskt. Det fanns också positiva bieffekter som innebar att studenter som inte känt varandra tidigare snabbt blev en grupp och att vissa studenter fann det lättare att våga tala inför grupp.

Perspektivbytet - att skriva om berättelsen ur en annan persons perspektiv var en viktig del, kanske den viktigaste, i hela processen. När studenten skrev om berättelsen från en annan

persons perspektiv fick berättelsen nya dimensioner. En student skrev om varför hon valde en viss persons perspektiv och menade att det berodde på "...att jag lättast kunde sätta mig in i hur hon kände sig, eller rättare sagt så var mina känslor i situationen redan inuti henne, hur jag uppfattade att hon kände sig." Efter diskussion i gruppen och respons från de andra skriver samma student följande tankar om något nytt som tillförts henne: "Definitivt! Jag fick fler infallsvinklar och andra tankar om hur de inblandade kände sig och uppfattade händelsen. Att hela händelsen kanske inte alls upprörde människor runtomkring och den som jag uppfattade vara svag och sårbar kanske i verkligheten varken var kränkt eller påverkad som jag trodde." Detta illustrerar vilket inflytande perspektivbytena och diskussionerna i gruppen hade. I en jämförelse med konstruerade fallstudier blir fallstudien inte lika starkt påverkande på individen på grund av att den oftast inte är egenupplevd och därmed inte återupplevs. Perspektivbytet förstärker dessutom metodens effekt. I flera av grupperna användes seminarier till forumspel, som var upplagda så att några berättelser valdes ut av gruppen som underlag för forumspelen. Den som skrivit berättelsen fick agera regissör och övriga deltagare gav sina synpunkter och råd i spelet. Forumspelen bidrog till att en händelse blev belyst ur ytterligare synvinklar.

Betydelsen för professionell kompetens

Det fanns en variation i tyngdpunkten av de kompetenser som utvecklades i förhållande till vilken högskoleutbildning man gick. Det var för socionomstudenter ökad självkänedom, för lärarstudenter ökad empatisk förmåga, att kunna se händelsen utifrån barnets, föräldrarnas perspektiv och för mentorerna handlade det mer om etiska moraliska ställningstaganden.

Den kanske svåraste delen i seminarierna var hur och när man skulle relatera berättelserna och gruppdiskussionerna till det kommande yrkets kompetensområden. Det kom att se olika ut. Socionomstudenterna gjorde tidiga kopplingar till sitt kommande yrke, även innehållet i berättelserna handlade mer om de yrken de utbildade sig till än vad lärarstudenterna gjorde. Det kan i sin tur ha samband med att socionomstudenterna hade kommit ett år längre i sin utbildning jämfört med lärarstudenterna. För mentorerna i Näktergalen var situationen annorlunda eftersom de redan hade ett tydligt fokus på att berättelserna skulle utgå från mentorserfarenheterna. Mentorsgruppen bestod av studenter med olika yrkesinriktningar. Det innebar att dessa studenter i högre grad fick göra kopplingen till det egna yrket på egen hand.

Seminarieledaren hade en viktig uppgift och behövde hjälpa studenterna att se sambandet mellan berättelserna och vad man kunde lära sig av dem för det blivande yrket. Denna del kunde ha utvecklats än mera i projektet. En betydelsefull faktor är antagligen antalet seminarier i en grupp, ju fler desto större chans att det ger resultat. Å andra sidan lärde vi oss att det måste finnas en variation och ökad utmaning i seminariernas innehåll och uppläggnings för att motivera studenterna.

Breddad rekrytering

Ett antagande var att projektet i vid bemärkelse skulle kunna bidra till breddad rekrytering. Erfarenheter från lärar- och socionomutbildningen har visat att tidigare akademiska studier ger en student särskilt i början av utbildningen både självförtroende och status. Seminarierna gav utrymme att ventilera egna, självupplevda arbets- och föreningserfarenheter. Alla hade erfarenheter som blev föremål för gruppens intresse och de var oberoende av tidigare akademiska studier. Nu visade sig dessa "ickeakademiska" erfarenheter också vara värdefulla och gav status i gruppen. Ett exempel var en student med studieovan bakgrund, som imponerade på de andra med att i sin berättelse visa på sitt kompetenta agerande i en svår situation på

en arbetsplats. Alla studenters tidigare erfarenheter användes och bekräftades, vilket leder till ökat självförtroende. Detta i sin tur kan innebära att de klarar av studierna och kan därmed sägas vara ett bidrag till breddad rekrytering.

Bedömning

Under projektets gång växte en ambition fram att utveckla bedömningsinstrument för de lärandemål som projektet arbetade med. Vi lät studenterna på ett seminarium i slutet av projektet diskutera hur bedömning skulle ske. Det visade sig vara mycket svårt. Går det överhuvudtaget att bedöma och betygssätta målet ”visa självkännedom och empatisk förmåga”? I diskussioner med studenterna om bedömningsinstrument aktualiserades flera frågor om vad som skulle bedömas och hur. Det fanns många led i processen som kunde bli föremål för bedömning. Kvalitet i berättelserna varierade. Återberättande skedde också på olika nivåer, mer eller mindre fördjupat. Valet av person i perspektivbytet fick olika konsekvenser där en del var enklare, andra mer utmanande. En slutsats blev att det troligen behövs en kombination av studentens egenvärdering, gruppvärdering och en examinatorns värdering. En möjlig examinationsform kunde vara att försätta studenterna i oförberedda situationer/händelser som de sedan ska agera i och visa att de kan agera i enlighet med de lärandemål de ska ha uppnått, dvs med sitt agerande t ex visa empatisk förmåga.

Diskussion och slutsatser

Utvärderingen (Fresko, 2008) visar att projektets syfte, dvs. att utveckla metoder som tillvaratar högskolestudenters erfarenheter utanför den reguljära utbildningen, i huvudsak uppnått. Studenternas egna skattningar indikerar att de har utvecklats och lärt sig, om än olika, inom områdena ökad självkännedom, perspektivtagande och empatisk förmåga.

I vårt projekt utvecklade vi en narrativ metod, som innebar arbete med studenters erfarenheter genom att göra berättelser av dem, berätta och diskutera dem i seminarieform och med fasta studentgrupper. Att göra ett perspektivbyte, dvs. skriva om berättelsen ur en annans perspektiv var ett betydelsefullt inslag. Fresko (a.a.) tar i sin utvärdering upp att tidigare forskning stödjer projektidéns genomförbarhet. Tidigare forskning visar att arbete med personliga berättelser kan hjälpa studenter att utveckla interpersonella kompetenser användbara i deras kommande yrkesutövning.

Projektets idéer och erfarenheter har redovisats på flera konferenser och workshops och vad vi vet har flera inspirerats av idéerna och integrerat dem i egna utvecklingsarbeten med kurser och innehåll i olika högskoleutbildningar. Metoden har även implementerats och ingår som ett inslag i vissa kurser i grundutbildningen av socionomer och lärare på Malmö högskola. Den ingår också i handledningen av mentorer i Näktergalen.

Projektets narrativa metod ställer krav på struktur, dvs. syfte och tillvägagångssätt måste vara tydligt strukturerat och väl synligt för studenterna. Å andra sidan behövs det också en anpassning. Från början var planen att alla seminariehandledare i projektet skulle genomföra metoden och seminarierna på samma sätt. Det visade sig praktiskt svårt men också pedagogiskt olämpligt att göra precis lika. Förutsättningarna och omständigheterna var olika pga att studenterna hade kommit olika långt i sina respektive utbildningar, att gruppstorlekarna var olika och att seminarierna fyllde delvis olika funktion. En fråga som väckts i projektet är hur många seminarier som krävs för att få avsedd effekt? Barbara Fresko (2008) skriver i sin utvärdering att det troligen behövs fler än fyra seminarier för att nå ett resultat. Vilken tidpunkt i utbild-

ningen är lämpligast? Hur pass tätt behöver seminarierna ligga? Detta är andra frågor viktiga att beakta men som projektet inte gett svar på.

I arbetet med projektet har även andra frågor väckts, som inte kunnat besvaras inom projektets ramar men som skulle kunna utgöra grund för fortsatt reflektion och forskning.

En fråga handlar om grundidén att använda studenters erfarenheter från just arbetslivs- och/eller föreningslivet. Är en sådan avgränsning av tidigare erfarenheter nödvändig eller är det viktigaste att erfarenheten handlar om ett möte mellan människor och där studenten ifråga ingått? Erfarenheter finns överallt, handlar det allmänt om livserfarenheter? Dock möjliggör troligen just arbetslivserfarenheter, mer än vilka erfarenheter som helst, att det är lättare att relatera till det kommande yrket. Studenterna kan tydligare uppfatta att de har med sig viktiga upplevelser som blir erfarenheter och kunskaper användbara i den utbildning de går.

En annan fråga som vore intressant att undersöka handlar om relationen mellan en upplevd händelse/erfarenheter och den narrativa metoden, dvs. att författa berättelserna. Vad har störst betydelse för att nå lärandemålet?

I detta projekt har fokus varit lärandemålet ”visa självkänedom och empatisk förmåga” relaterat till det område som i Bologna-processen benämns ”Värderingsförmåga och förhållnings-sätt”. ”Kunskaper och förståelse” och ”Färdighet och förmåga” är andra områden inom vilka lärandemål formuleras i nuvarande examensordning (SFS 2007:129). En avslutande fråga är om projektets lärandemål också hänför sig till ”Färdighet och förmåga”, dvs. en färdighet att i sitt kommande yrke kunna använda den narrativa metoden och perspektivbytet och därmed bättre hantera och förhålla sig i olika frågor där självkänedom och empatisk förmåga behövs.

Referenser

- Clandinin, D. Jean & Connelly, F. Michael (2000). *Narrative Inquiry. Experience and Story in Qualitative Research*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Connelly, F. Michael & Clandinin, D. Jean (1999). *Shaping Professional Identity: Stories of Educational Practice*. New York: Teachers College Press.
- Croona, Gill (2003) *Etik och utmaning. Om lärande av bemötande i professionsutbildning*. Växjö: Växjö University press.
- Eriksson-Sjöo, Tina., Rubinstein Reich, Lena & Sild Lönroth, Carina (2006). Lärar- och soci-
onomstudenters arbets- och föreningslivserfarenheter. (Opublicerad intern rapport.)
- Fresko, Barbara (2008) *Developing Interpersonal Competences Using Narratives Derived from Personal Experiences. An Evaluation of the PU-project at Malmö University*. Publiceras parallellt med föreliggande rapport.
- Fresko, Barbara & Wertheim, Cheruta (2001). Mentoring by Prospective Teachers as Preparation for Working with Children at Risk. *Journal of Education for Teaching*, 27(2), 149-159.
- Hellertz, Pia (2004) *Färdighetsbaserat lärande enligt Alvernomodellen*. Örebro: Veje International AB.
- Keats Whelan, Karen, Huber, Janice, Rose, Chuck, Davies, Annie & Clandinin, D. Jean (2001). Telling and Retelling Our Stories on the Professional Knowledge Landscape. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 7(2), 143-156.
- Kolb, A. David (1984). *Experiential Learning. Experience as The Source of Learning and Development*. New Jersey: Prentice Hall P T R.
- Rubinstein Reich, Lena (2001). *Mentorsprojektet Naktergalen. Möten mellan skolbarn och högskolestudenter*. (Rapporter om utbildning 4.) Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- Sild Lönroth (2007). *Naktergalen – en knuff framåt*. (Rapporter om utbildning 2.) Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.
- Svensk Författningssamling, SFS 2007:129. Examensordning.

www.mah.se/Naktergalen

Projektorganisation

Bilaga 1

Projektledning

Lena Rubinstein Reich, projektledare, Lärarutbildningen, Malmö högskola
Tina Eriksson Sjöo, Socionomutbildningen, Hälsa och Samhälle, Malmö högskola
Carina Sild Lönroth, Näktergalen mentorsverksamhet, Malmö högskola

Projektgrupp

Pernilla Björemark, Näktergalen mentorsverksamhet, Malmö högskola
Martina Campart, Socionomutbildningen, Hälsa och Samhälle, Malmö högskola
Tina Eriksson Sjöo, Socionomutbildningen, Hälsa och Samhälle, Malmö högskola
Ingrid Hillborg, Lärarutbildningen, Malmö högskola
Lena Rubinstein Reich, Lärarutbildningen, Malmö högskola
Carina Sild Lönroth, Näktergalen mentorsverksamhet, Malmö högskola

Referensgrupp

Jonas Alwall, Hälsa och Samhälle, Malmö högskola
Anders Olsson, Lärarutbildningen, Malmö högskola

Deltagare – utvecklingsseminarium

Eva Ekelund Wrangsjö, Stockholms universitet
Anita Eriksson, Högskolan i Borås
Anita Kihlström, Göteborgs universitet
Ingrid Lindahl, Kristianstads högskola
Tina Wittsell, Stockholms universitet